

ACC. N:R M. 13932: 1-18.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Frans Mårtensson, Brantvik
Härad: Järrestad Berättare: olika personer; se uppteckn.!
Socken: Limris ö Ö. Möckle Berättarens yrke: _____
Uppteckningsår: 1956 Född år _____ i _____

Ljömans traditioner. s. 1-18.

Lu F 51.

Skriv endast på denna sida

Stiftsörarige sjökaptenen Frans Olsson Brantvik,
har, om sägnen angående: "Den flygande Flottan-
daren" för mig berättat följande: En holländsk-
sjökapten, som med sitt fartyg befann sig
på resa runt Kap Horn möttes där av orkan-
artade stormar dag för dag. Då besättningen till
sist var uttröttad, förordade de att fartyget
skulle vända och lansa undan för stormen.
Detta motsatte sig kaptenen och sade: Fram
skulle han, om han så skulle segla genom
själva helvetet. Som straff för sin cyniska ytt-
rande blev han så av en högre makt dömd
att för evärdelig tid befinna sig under segling
kring Kap Horn, allt under rasande oväder.
Sedan dess händer det, att fartyg som befinna
sig i dessa farvatten och det börjar blåsa
upp, och man bereder sig att möta orkanen
genom att i tid bärja segel, att man då får

se den flygande holländaren, med alla segel
full, med vinande fart och hölja av skummen kom- 2.
ma farande. Ett mycket fiskt ferkon till att storm
med holländaren är i anmalkande, är att
skuggan av en enöga man då kan visa sig
ombord. Denna skepnad kallas "enögde jakob".
När omsider holländarens öde blev känt för
hans familj berättas att älske sonen skulle ge
sig till sjös och om möjligt söka komma om-
bords hos fadern och genom bön söka få fadern
töst ur hans hemiska förbannelse. Detta lycka-
des, holländaren, världshavens skräck, fick ro och
är redan dess sjö mera synlig.

Olsson berättade vidare att han en tid segla-
de samman med en annan Brantevikssjöman,
som brukade skryta med att han aldrig var
rädd för något. Att han ofta berättade om,
att det hände en gång i engelsk hamn, han

en natt gick som vaktnan ombord i fartyget,
då han fick höra fin musik och fick se en
vacker dam stå borta i fartygsfören. Han gick
bort boga sig och ville bjuda upp till dans. Då
vände damen ryggen till och visa sig vara
ihälig och försvann, utan att Geppa närför
blev förskräckt. För att sätta Geppas mod
på prov, bestöt kamraterna att pröva honom
en gång. Han hade lyckats komma över en
stor källrat, som formades till ett människo-
huvud och urholkades hål för ögon och mun
skars ut och in i huvudet sattes ett brinnan-
de ljus. Då passades på en mörk natt, man
ställde huvudet in under backen med lju-
set tänt och hängde en pressering för. Då
saw man Geppa gå bort och hämta en sak
under backen. Då Geppa böjde sig under
backen, gav han upp ett skrik och kom

Sjömanstraditioner

ACC. N:R M. 13932:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4.

instörtande i skansen och skrek: "Den onde ligger under backen." Äu skrattsalvarna skallade i skansen säger sig själv: "Men efter den dagen lala inde zeppa om sitt mod mer."

4) Själv minns jag en händelse ur zeppas långa sjömanliv. Förjan på 1890-talet rasade gula febern fruktansvärt på många platser i Sydamerika och särskilt i staden Santos. Ett bark-skepp, med kapten från Timrihamn och några av besättningen från trakten, däribland ovan nämnde zeppa, kom till Santos hösten 1891, då febern rasa där som värst. Hela fartygsbesättningen insjukna och dog, utom zeppa. Kan-ske kunde ingen febersjukdom få makt med honom därför äü han var mager som en skelett? Äret efter var zeppa åter hemma i Branlevik, och det är då jag särskilt minns honom från en besök i Timrihamn. Zeppa var inne

och fests på stadshotellet i sällskap med några andra sjömän, det hela på Jeppas bekostnad. Något upprymd, tala Jeppa om sina äventyr till sjäs och särskilt då om de hemiska dagarna i Santos där alla människor dog, men inte han, och nu var han säker om att han aldrig kom att dö. Men Jeppa dog i armod till slut, omkring åttio år gammal efter att hela sitt liv ha viltats på de stora haven.

En annat av de stora drama som utspelas på de stora haven berättade Olsson om.

En större irländskt fartyg var på resa hem till Englands från Ostindien. Engelsmännen voro anseende att vara brutala mot sitt folk. Under resan utbröt myteri och besättningens, som till största delen bestod av greker och italienare, stack med befälet. Men andre styrmän

5) jämte en prinsus/prinsus var benämningen

Gjömanstraditioner

ACC. N:R M. 13932:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

6.

på rika mans barn, som ej hade betalt, utan
betalade för sig för att få låna gjömansyrket.)
lyckades hålla sig gömda sedan de först öpp-
nat till fartygets spritförråd. Då besättnings-
männen kommo över detta, drucko de sig red-
lösa varpå andre styrman med hjälp av
pruntusen surrade bovarna fast vid master-
na och seglade så fartyget till närmaste
hamn och överlämnade där mysterierna
till polisen, som i sin tur sände dem till
England där de dömdes till döden genom
hängning. Då executionen skulle verkställas
lyckades en av fångarna slita sig från vaktar-
na, men infångades dagen efter och gick så
sitt öde till möte.

I sjökapten Nils Persson, Branderik, även han
Närig har berättat att han, jämte förut nämnde
Frans Olsson, och en Johan Lindberg från Gislövs-
hammar — om vilken även kommer att berättas
— som unga sjömän tillsammans gingo ut med
en engelsk fullriggad tremastare. En natt nere
i stilla oceanen märktes att ett oväders moln
drog ihop sig vid horisonten. Att bärga segel
kom aldrig i fråga ombord i sådana fartyg, de
skulle stå till de blåste väck, har berättats av
många djupvattenelegande sjömän. "Vi hade
haft vakten och skulle gå in," berättar Persson.
"Men vi hade knappast hunnit somna, förrän
det hördes en våldsam skräll och hela farty-
get skälvde. Det blev strax purrning, alla man
ut. Då vi kom ut hängde bogsprölet bruset och
det merka av förmasten likaså. En del av mas-
ten och råarna hängde i lågvirket och slog mot

farlygssidan i stormen och den våldsamma sjön,
och det blev ett hårt arbete med att klara oppallt.
Så berättar Persson vidare, att kaptenen var hygg-
lig i nyktert tillstånd, men då han var berusad
kunde få de mest befängda ider. Vid sådana till-
fällen kunde han ibland kommendera hela be-
sättringen att ställa opp sig runt relingen och
gick så från man till man och utmana till
slagoräl, men folket drog sig därför enär han
var en halv jätte. En gång då de uppkörat på San-
sibars redd, befälde kaptenen sina fem prinsar att
gå i livbåten för att sätta honom i land. När alla
väl kommit ned i båden tog han prinsarna en efter
en och kastade dem i sjön, varefter han själv också
hoppa i. Att risken var stor för ett angrepp av kro-
kodiler, fäste han sig inte vid. Alla komms emeller-
tid lyckligt i båten igen. Vid hemkomsten till Eng-
land blev han anmäld för sina många övergrepp

vilket resulterade i att kaptenen miste sina befälhavare papper. Ingen av dessa båda sjöprattenseglare hade varit med om några ceremonier, eller möte med Neptun vid passerandet av linjen. De berättade också, att ombord i engelska fartyg bestod ej någon särskild mat under julen. Någon annan sägen om människor från havsbottnen, än om Neptun, hade de inte hört om.

Åttioårige f. sjökaptenen Anton Gjödin, Branderik, som gjort sina längsta sjöfärder ner från franska kusten, har berättat att då man var till sjöss under jul i svenska fartyg, blev hela besättningen bjuden att äta i salongen julafton. Som förbud till storm, hördes ett visslande ljud i fartygsriggen. Om det under nattetid förekom stötande eller knakande ljud i fartyget, var detta ett förbud till någon kommande händelse av allvarligt slag.

Fjörnans traditioner

ACC. N:R M. 13932:10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10.

En sjöman här från kusten som varit mera om-
kring i världen än de flesta andra, har varit Johan
Lindberg från Gislövshamn, född 1866, död för en
förr år sedan. Han gick ut på sin första america-
resa som 20-åring, som kamrat med här förut nämnda
Erik Olsson och Nils Persson, men skildes från dessa
i america. Efter en tid segling med engelsmän
och americanare, tog han värning i amerikanska
flottan på fyra år och avancerade till skrivare.
Efter denna tid mönstrade han åter ombord i segelfar-
tyg. Under en resa med en americanare till Japan
befans det att i skansen var det fullt av skepp
som inte lämnade folket någon natt. Han be-
gärde hos kaptenen häröver utan att något blev
gjort häremot. Besättningsmännen bestämde sig
att infånga några av djuren och vid tillfälle släp-
pa dem levande i kaptenens kajuta, vilket också
lyckades. När så kaptenen börja denna verkning-

Gjömanstraditioner

ACC. N:R M. 13932: //.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

arna härav, blev det allmän rengöring ombord. Flys-
man ombord, brukade vanligen vid vaktombyte om-
bord, utdela en kraftig örfil till den berättningssman
som kom sist ut ur skansen. Vid ett sådant vakt-
ombyte hände det en natt att sist mannen stanna-
de i dörröppningen, gestikulerade med armarna
och vändande sig inremsat skrek han: "Släpp mig,
släpp mig." Flysman, som stod färdig att utdela det
vanliga slaget röt: "Jaså finns där fler dj...r där-
inne." Varpa mannen i dörröppningen störtade
ut och försvann, och flysmanen stod där lurad.

Vid ett annat tillfälle då fartyget befann sig på
kryssning runt Kap Horn och 3 man befanns sig
uppe för att göra fast förbramseglet, kommanden-
des "klart att vända" "håll fast på bramrån" varvid
flysman i samma ögonblick släppte brassen till
rån och rån svängde runt innan folket uppfat-

11) La vad det gällde, varvid 2 av männen störtade i

sjön och drunknade. Efter några år slog sig Lind-
berg samman med en kamrat och köpte ett mind-
re fartyg och seglade med ^{detta} på amerikanska kus-
ten och ut på öarna. Vid en storm drev de i land
med fartyget på en ö som sällan besöktes av an-
dra fartyg, varför de fingo stanna där en längre
tid. På ön herrskade en negerhörding, som hade
en dotter och denna ville han skänka som hustru
åt Lindberg, och Lindberg berättade: "Om inte ett
annat fartyg kommit till ön just då så vet jag
inte hur det hade gått med giftemålsantbudet."
Men blev det en möjlighet att komma därifrån.
Men genom skeppsbrottet förlorade Lindberg
vad han ägde och kom så hem utblottad efter
att i 12 år seglat på de stora världshaven. Men
längtan efter äventyr lockade honom åter ut i
världen. Efter att åter varit ute några år varun-
der 12) der var han upplevde en jordbävning i San Fran.

isera. ^{"Jag"} och var inne på ett nöjesetablisment och märkte
plötsligt att huset vaggade till." berättade Lind-
berg "Jag kastade mig ut genom ett fönster och
sökte mig fortast möjligt ner till hamnen." be-
rättade Lindberg vidare. Hur stora skador jord-
bävningen at årtaskom, eller hur många man-
niskoliv den kostade, visste Lindberg inte.

Under dessa år seglade Lindberg mest som sim-
merman. Blev så gift med ^{en} engelska och kom
så hem och bosatte sig i hemmabyrn. Lindberg
fortsatte ännu några år att segla till sjöss. Men
nu börja segelfartygens tid lida mot sitt slut och
i maskindrivna fartyg trivdes inte den gamle "sjö-
veteranen". I sextioårsåldern stanna han i land
och sysslade med fiske och båtbyggeri. Han var
en människa som var händig till allt och mång-
begåvad. Under yngre år sysslade han med skrift-
ställeri på både vers och prosa.

Om det intresserar Folklivsarkivet, ska jag här
skriva ned en av Lindbergs dikter.

En hundvakt i Sydostpassaden.

Tre månader nu sen vi lämnade hamnen,
utar land, blott en skymt av Kap Horn har vi sett,
endast havet och ryma med omärliga famnen,
det informiga börjar att ta ut sin rätt.

Automatiskt man jobbar, sover och äter,
men lagar att ingenting humöret fräser.

Itu är natt, och Celestial Empire glider,
med en fyra knops fart mot ekvatorn fram,
och roarsmannen makligt på ratten vider,
med blickarna riktade mot öre brann,
smågnolande utiken går av och an,
han fänker på fröjder som vänja i lan.

En block till våders hörs enfontigt gnissla,
vid byck utav vinden det ringaste grana,
en vinddriven fågel hörs klagande vissla,
och flygfiskar landa på däck i bland,
från bogen delfiner och springare simma
och skimmarna efter dem lysa och glimma.

Och främmande stjärnbilder flänka och glimra
med ett säregnet sken i tropikernas natt.
Gnet över oss synes Lydkorsets skimra
formfulländat, symmetriskt isammansatt,
en meteor skär genom rymden försvinner
sin ringhet i världsallet starkt sig präminner.

Lyra glas med dallrande klang har förtonat
och upplöst sig i ändlösa vidders abbys,
nu vakten den slår, från arbete skonat,
och roder och utkik fått avlösning nyss.
Men sällan i skotor och brastar man halar
5) Ly vinden står fast, den ej rymmer, ej skralar.

Över relingen lutad, jag drömmande skirrat
ned i havet, där marerik likt farsforskens lyser
och tankarnas mångfald de svävande irrar,
nu jag ryckes ur drömlan och ofrivilligt ryser,
i ricksack en kaifena havrytan skär
och två ögon de lysa av ror och begär.

Nu höres ett rop, där akter från poppen
en haj uppå brok, och ej utav minsta sort,
och vakten dit rusar, yrvaken, uppsluppen,
vid tanken på sådan skorstadad sport,
Ly allt som förmår någon omväxling giva
det uppskattas, och brukar en sjöman uppliva.

Ett block under kryssrån, några varv i jängspelet,
och ojuret lyftes med fart och besked,
nu hänger det där i dess fulla helhet,
där på firas den handfäst från däckets ned.
Stiften fot beslen mäter från nos och till stjert
men att skildra dess nestliga ^{slut} ~~de~~ är ej värt.

Sjömanstraditioner

ACC. N:R M. 13932:17.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Johan Lindberg var en sjöman ^{som} sett och upplevat
mer än sjömän i allmänhet. Med sitt vakna
sinne och sin skarpa iakttagelseförmåga, hade
han under sina färder ute på världshaven, och
genom umgänge med alla nationers människor,
samlat sig ett rikt vetande. I all sin enkelhet
var han en gentleman. Fia havet hade han vuxit
upp och alltid älskat dessamma. Med blicken
riktad ut åt sjön, föll han en dag ned och dog
strax utanför sin hemnaby för omkring 15 år
sedan.

En annan sjökapten, Jeppe Persson, också
från Brantevik, som ungicks mycket i mitt
föräldrahem, minns jag han berättade, att han
i sin ungdom seglat med utländska fartyg,
och då särskilt en americanare där det kom-
de förekomma att kaptenen sköt med folk från
riggen då de ej öflydde ordar till hans befälenhet.

Ett tillägg. Här förut nämnde kapten Nils Pers-
son, har också berättat att det ute på atlanten hän-
de en gång, att det fångades en större haj. Då den
halats ombord gjordes processen kort, man skar
upp den och ur densamma föll ut 52 levande
ungar, som sprak dödades, varefter man kassade
hajen i sjön, den simma då åstad ^{så} långt
man kunde se. Otroligt, men en orm för ju inte
med mindre än att huvudet korsas.

Folklivsarkivet kanske tycker att jag varit för
mycket mångordig, skulle kanske varit mera kon-
centrerat, eller hur?

18.

18)